

El grill

(ALDC, VII, 1554. El grill)

El grill és un 'insecte d'uns 3 centímetres de llarg i de color negre rogenc, que es caracteritza per les notes agudes i penetrants que produeix el mascle fregant entre ells els seus èlitres; les espècies més conegudes són l'*Acheta domestica* i el *Gryllus campestris*'. El mot prové del llat. GRILLUS (o GRYLLUS), d'origen onomatopèic, imitador del xerric de la bestiola (cf. cast. *grillo*, port. i gall. *grilo*); el lexema *grill* coneix la var. alg. *gril* 85, per despatalització, i les formes perifràstiques *grill cadell* 39, 45, per confusió amb un altre insecte ortòpter, el *cadell* (*Gryllotalpa gryllotalpa*), que va sota terra; *grill cantaor* 156, 158, 159, per a distingir-lo de *grill* 'llagost', fenomen atribuïble a l'arag.; *grill negre* 34, per a distingir-lo del *grill cadell*; *grill palomar* 158, potser perquè es troba en els colomers. El tractament de $\check{y} > [i]$ (i no $> [e]$ o $[e]$, com $\check{P}\check{I}RA > pera$) s'explica per la pressió constant del so $[i]$ fidel al cant del grill, com ha passat en les creacions d'origen romànic, siguin simples: *griu* (no $< *GRILLIU$, com proposa el DECat), *gri* (cf. it. *il gri*), *ric* 86 (dim. *riquet* 83, 84, 185); siguin compostes: *rigric* (var. *regric* 160); siguin reduplicades: *gric-gric* 1, *cric-cric* 6. *Grill* també coneix var. morfològiques, com els dim. *grilló* ($< -\acute{o} < -ONE$), *grillun* 7, 11, 13 ($< grillon \leftarrow fr.$) i el f. *grilla* 109; no falta la var. de matriu cast. *grillo* 87, 94.

Altres mots: *caldereta* 137, per una metonímia basada en el color negre de la caldera; alguns poden oïr a una interferència amb una altra espècie: *escarabatet d'alfals* 166

(compost del dim. de *escarabat* $<$ var. de SCARABAEUS i la referència al medi); *cavallet* 134, dim. de *cavall* ($<$ CABALLU), aplicat potser al llagost (cf. it. *cavaletta* 'llagost'); *gorrineta* 149, dim. de *gorrina* (m. *gorrí*, format sobre GORR-, onomatopeia imitadora del gruny del porc), per confusió amb una altra espècie o potser per freqüentar llocs mancats de netedat.

Entre les classes de grills, s'ha citat en diverses ocasions el *grill de la P* "per a tenir engabiats, canta també de dia i té una P d'un altre color" 39; "els de la P a l'esquena canten més" 44.

Quant a l'estructura del mot hereditari, *grill*, cal notar l'estabilitat del timbre de la $\check{y}$, malgrat trobar-se contra l'evolució $\check{y} > [e]$, $[e]$, per la constant acció del xerric de l'insecte, timbre que, com hem dit, és present en les creacions posteriors com *griu*, *gri*, clarament onomatopeies: observem que poblacions on es diu *grill*, usen l'onomatopeia *ric-ric* 49 o *rigric* 181 o ho relacionen amb l'adj. *ric* 'que té molts diners' ("soc ric, soc ric" 12) (semblantment el port. que usa *grilo* per a designar l'insecte, se serveix de *grigri* per a imitar el seu cant).

Per a més detalls sobre els noms catalans de 'grill', veg. Veny, 1988 a; i per als noms romànics, veg. Gargallo/Veny, 2001.

Geolingüísticament, *grill* és del tot dominant, però els impulsos onomatopèics han generat *gri* en mall., *griu* en men., *rigric* en parlars ross., nord-occ. i val.; i la innovació morfològica, *grilló*, en una clapa del nord-occ.

Grill és l'únic mot normatiu des del DGJ, 1932.

